

Van de sloop gered

Pal als een rots: het fonteinbeeld van Willem Berkhemer

Wilma Nijenhuis-ten Arve

Het gebouwencomplex van de Rijks hbs en mms, later het Staring College geheten en gelegen aan de dr. Cartier van Disselweg en op de Paasberg is niet meer. Dit gebouw, ook wel de Acropolis van Lochem genoemd, is ten prooi gevallen aan de slopershamer.

Hier genoten talrijke scholieren van 1962-2005 hun vorming tot de volwassenen van nu. Krantenartikelen en andere bronnen vermelden de opening van de nieuwe school op dinsdag 4 september 1962 door dr. J.A.A. Verlinden, chef van het voortgezet hoger- en middelbaar onderwijs van het departement van O, K & W. Vijfhonderd duiven die terugvlogen naar hun hokken in de omliggende plaatsen van Lochem symboliseerden de belangrijke regiofunctie.

De architect van het gebouw, de heer J. Wiedijk uit Wageningen, wordt om de vormgeving van het gebouwencomplex als een bouwkunstenaar geroemd. Zijn creatie van architectuur, vervat in horizontale lijnen en aangepast aan de omgeving, wordt gezien als de fraaiste school voor hoger- en middelbaar onderwijs in Oost-Gelderland. In zijn openingstoespraak

noemt de rector en tevens bouwheer drs. J. Moora het nieuwe schoolgebouw “een symbool van rechtlijnigheid, waarmee wij bouwen aan de toekomst van de leerlingen”.

In een interview met de architect Wiedijk in *De Enterhaak*, het schoolblad dat met een extra nummer ter ere van de opening uitkwam, noemt hij o.a. “*de centraal gelegen pauzeplaats vóór het gebouw, die eigenlijk een “buitenkamer” is, ruimtelijk gevormd door het hoofdblok [...]. Gemarkeerd door 5 stuks vruchtbomen, op bestelling iewat grillig in de groei. In het zwaartepunt van deze pauzeplaats staat dan de fontein van de beeldhouwer Berkhemer in zijn opstrevende abstracte vormen die zo’n buitengewone mooie en zinvolle contrastwerking vertoont met het uitgesproken horizontalisme van de architectuur, en*

De nieuwe school in opbouw door bouwbedrijf G.W.J. Sanders te Arnhem. Archief mevr. A.R. Moora-Klokgieters

Het nieuwe schoolgebouw voor Rijks hbs en mms op de Paasberg september 1962. Archief mevr. A.R. Moora-Klokgieters

De sloop februari 2007. Foto W.J. Nijenhuis-ten Arve

waarmee het geheel in hoge mate is verrijkt". De pauzeplek, het fonteinbeeld en natuurlijk ook de school waaraan menig onderwijsgevende en scholier met weemoed aan terug zal denken!

Wie was Willen Berkhemer?

Willem Hendrik Berkhemer, werd geboren op 6 november 1917 te Jakarta (Batavia) en overleed op 21 mei 1998 in Bilthoven (De Bilt) na een heel

Het abstracte, verticale fonteinbeeld van W.H. Berkhemer in contrast met de horizontale lijnen van het gebouw. Archief mevr. A.R. Moora-Klokgieters

Gespaard

Maar niet alles wordt of is gesloopt. Eenzaam staat nog na de afbraak het grote, 4 meter hoge fonteinbeeld op de pauzeplaats, dat op aandrang van de monumentencommissie van Lochem in opdracht van de gemeente gespaard bleef.

De door Willem Berkhemer van 1961-1962 ontworpen en vervaardigde fontein, heeft de vorm van asymmetrische gestapelde bakken van marmer, met daartussen "trommels" naar voorbeeld van antieke zuilen. Vanuit de kern van wat eigenlijk een cascadebeeld is, wordt water naar boven gevoerd, waarna het water van bak naar bak trapsgewijs naar beneden vloeit. Een compositie van vallend water en marmer. De vormen uit marmer werden zonder hulpmiddelen door de beeldhouwer en zijn helpers met de hand gehakt. Als leidraad diende een door Berkhemer in zwarte was geboetseerd voorbeeld, waarvan koperdraden de gang van het water markeerden. Zo'n groot beeldhouwwerk kon niet in zijn Arnhemse atelier vervaardigd worden. Daarom week Berkhemer uit naar één van de werkplaatsen van Van Stokkum's natuursteenhandel te Venlo. Laatstgenoemde leverde ook het marmer.

productief leven. In eerder genoemd schoolblad *De Enterhaak* zegt hij over beeldhouwen en zijn beroep als beeldhouwer het volgende:

"denkend aan beeldhouwkunst van vandaag (1962) voel ik het als een gemis dat de meeste kunstenaars weinig in steen houwen. Het hakken in steen vergt veel tijd, een langdurige verdieping in één onderwerp, een geduldig speuren naar de mogelijkheden, een rekening houden met de beperkingen van de steen, en ik denk dat de snelheid, een kenmerk van onze tijd, op de cultuur van het beeldhouwen een slechte uitwerking heeft". Als inspiratiebronnen van zijn werk noemt Berkhemer de abstracten en abstraherenden uit de eerste helft van de 20^e eeuw zoals: Brancusi, Archipenko, Mondriaan en Arp. Niet de minsten dus! Hun erfenis combineerde Berkhemer met de bewerking van het materiaal waarmee hij zich innerlijk verbonden voelt: de harde steensoort.

Heroïsch beeld

De liefde voor beeldhouwen en de bevoegenheid voor zijn vak die Berkhemer in de fontein heeft gelegd heeft een journalist(e) enkele jaren later (1964) opgepikt. Hij/zij schreef: *"Het beeld staat pal als*

W. Berkhemer hakt hier de diepte in de onderste schaal uit. Zijn helpers, Mol en Van Reit, bewerken het marmer tot de hoofdvorm van één der andere segmenten. Archief mevr. Moora-Klokgieters

een rots. Het is één bonk weerbarstig elan. Één bonk levensdurf: kenmerk van de jeugd in opgroei en in Turks marmer uitgehouwen. De suggestie van opbruisende levenslust, van dorst naar kennis stijgt ten top wanneer in het voorjaar de fontein opspuist”.

Fonteinbeeld Berkhemer op de Paasberg als symbool koesteren en bewaren

Deze fontein verdient het om op dezelfde plek te blijven staan en straks in een nieuw bouwplan met nieuwe architectuur geïntegreerd te worden. Als symbool van 43 jaar middelbaar en hoger onderwijs en haar ontwikkeling op deze plek, aan talrijke rectoren, leraren, leraressen en scholieren die hier op de pauzeplaats zich ontspanden, als achtergrond voor menige diplomafoto en natuurlijk als een erbetoon aan de beeldhouwer Willem Berkhemer.

Geheim achter Berkhemers beelden

Berkhemer was zeer productief. In Lochem staan enkele beelden van zijn hand, bijvoorbeeld aan de Zutphenseweg voor de oude begraafplaats en in de gracht aan de Julianaweg. Op De Velhorst, waar hij jaren met zijn vrouw woonde, staan twee beelden van hem. Maar ook elders in het land zijn werken van Berkhemer aangekocht: onder andere het grote beeld van Gerrit Achterberg in Wageningen. Berkhemer was een zeer gerenommeerd kunstenaar. Nieuwsgierig geworden? In een volgend *Land van Lochem* zal ik de zeer interessante levenswandel en

Berkhemer legt de laatste hand aan het beeld . Archief mevr. A.R. Moora-Klokgieters

Pal als een rots: het beeld van Berkhemer

levensvisie van de aimabele Willem uit de doeken doen. Een visie die in zijn beeldhouwwerken terug te vinden is. Het geheim achter de beelden in Lochem en van andere beelden in den lande.

Met dank aan mevrouw A.R. Moora-Klokgieters, de heer J. Broekhuizen, mevrouw E. Broekhuizen-Rietema en de heer M. Berkhemer, die welwillend archiefmateriaal ter inzage beschikbaar stelden.

* Wilma Nijenhuis-ten Arve is kunsthistorica met als specialisatie tuinpark en landschapshistorie

Het gespaard gebleven fonteinbeeld van Willem Berkhemer: symbool van verleden en wellicht heden. Foto Nijenhuis-ten Arve

Bronnen: Tubantia 5-9-1962
 Het Vrije Volk 6-9-1962
 Arnhemse Courant 7-3-1964